

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده هنر و معماری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M . A)

گرایش : ارتباط تصویری

عنوان:

تصویر صلح در نمادها و نقوش ایرانی

استاد راهنما :

جناب آقای کیارش زندی

استاد مشاور :

جناب آقای اکبر نیکان پور

دانشجو:

سمیرا عرب سلمانی

زمستان ۱۳۸۹

تقدیم به مادر بزرگم
که حضورش مفهوم صلح است

سپاس :

استاد گرامی، جناب آقای کیارش زندی و هنرمند فرزانه و عالیقدر

جناب آقای اکبر نیکان پور

و با تشکر از :

همراهی و زحمات بی دریغ استاد ارجمند جناب آقای علی صیدی

به جهت روشنفکری های خردمندانه ایشان در مسیر تحقیق.

بسمه تعالی

در تاریخ : ۱۳۸۹/۱۱/۳۰

دانشجو کارشناسی ارشد آقای / خانم سمیرا عرب سلمانی از پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره ۱۹/۵ به حروف نوزده و نیم و با درجه عالی مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما :

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب سمیرا عرب سلمانی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۸۷۰۸۵۱۵۹۹۰۰ در رشته ارتباط تصویری که در تاریخ ۸۹/۱۱/۳۰ از پایان نامه خود تحت عنوان : تصویر صلح در نمادها و نقوش ایرانی با کسب نمره ۱۹/۵ و درجه عالی دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

- ۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و . . .) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.
- ۲- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.
- ۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره داری اعم از چاپ کتاب ، ثبت اختراع و . . . از این پایان نامه داشته باشم ، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.
- ۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی :

تاریخ و امضاء :

فهرست مطالب»

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات طرح

کلیات

۲	۱-۱ بیان مساله.....
۲	۱-۱-اهداف تحقیق.....
۳	۱-۳ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن.....
۳	۱-۴ سوالات و فرضیه های تحقیق.....
۳	۱-۴-۱ سوالات.....
۴	۱-۴-۲ فرضیه ها.....
۴	۱-۵ واژگان کلیدی.....
۴	۱-۶ روش تحقیق.....
۵	۱-۷ قلمرو تحقیق.....

فصل دوم: ماهیت صلح

مقدمه

۸	۲-۱ صلح به لحاظ واژه شناسی.....
۱۰	۲-۲ مفهوم صلح و تحولات متاخر.....
۱۰	۲-۲-۱ تحول مفهوم.....
۱۳	۲-۲-۲ تحول اهداف.....
۱۴	۲-۲-۳ تحول شاخص ها.....
۱۶	۲-۳ اصول برقراری صلح و نقش هویت ایرانی در شارستان شاهنامه.....
۱۷	۲-۳-۱ دولت نگهدارنده سامان جهان.....
۱۷	۲-۳-۲ پهلوانان نگهدارنده سلطنت.....
۱۸	۲-۳-۳ عناصر سازنده جهان پهلوانی در ارتباط شهریاری.....
۱۸	۲-۳-۴ پنج اصل هویت ایرانی در شاهنامه.....

فصل سوم: صلح در ادیان

مقدمه

- ۲۵ ۱-۳ ادیان ایرانی تا دوران ساسانی
- ۲۵ ۱-۱-۳ دین ایرانی نخستین
- ۲۶ ۲-۱-۳ دین گاهانی
- ۲۸ ۳-۱-۳ دین زرتشتی نو (اوستای متاخر)
- ۲۹ ۴-۱-۳ دین کتیبه ای متقدم (۵۵۰ تا ۴۰۰ ق. م)
- ۳۰ ۵-۱-۳ دین کتیبه ای متاخر (۴۰۰ تا ۲۰۰ ق. م)
- ۳۰ ۶-۱-۳ دین دوره ی ساسانی
- ۳۱ ۲-۳ آیین میترائیسم
- ۳۲ ۳-۳ آیین زرتشت
- ۳۴ ۴-۳ آیین مانی
- ۳۵ ۵-۳ آیین مزدک
- ۳۵ ۶-۳ آیین اسلام
- ۳۶ ۱-۶-۳ آیین فتوت و اخلاق جوانمردی

فصل چهارم: اساطیر صلح

مقدمه

- ۴۸ ۱-۴ مروری بر خویشکاری ایزدان و الهگان ایران
- ۵۱ ۲-۴ اسطوره مهر
- ۵۲ ۱-۲-۴ اوضاع سیاسی و اجتماعی سرزمین آیین میترای
- ۵۳ ۲-۲-۴ سیمای اجتماعی میترا
- ۵۸ ۳-۴ اسطوره آناهیتا
- ۶۴ ۴-۴ اسطوره آرش
- ۶۵ ۵-۴ ایزد شهید شونده - سیاوش شاهنامه

فصل پنجم: روش شناسی تحقیق (متودولوژی)

۷۲ ۱-۵ روش تحقیقی
۷۲ ۱-۱-۵ اسطوره شناسی
۷۵ ۲-۱-۵ رمز گشایی اسطوره
۷۷ ۲-۵ جامعه آماری در بررسی مفهوم صلح
۷۸ ۱-۲-۵ انسان شناسی جامعه هدف و متغیرها
۸۲ ۳-۵ ابزار جمع آوری اطلاعات
۸۲ ۴-۵ روش تجزیه و تحلیل داده ها
۸۳ ۱-۴-۵ روش تحلیل نقوش

فصل ششم: نقوش و سمبل های تصویری صلح

مقدمه

۸۹ ۱-۶ نمادهای و نقوش گیاهی
۸۹ ۱-۱-۶ مفهوم تقدس (باور مقدس)
۹۱ ۲-۱-۶ هوم
۹۳ ۳-۱-۶ سرو
۹۴ ۴-۱-۶ نیلوفر
۹۸ ۵-۱-۶ اسلیمی
۱۰۸ ۲-۶ نمادهای جانوری و تلفیقی
۱۰۸ ۱-۲-۶ بز، شیر، گاو و عقاب (حیوانات مقدس)
۱۱۱ ۲-۲-۶ ققنوس (پرنده آتش)
۱۱۲ ۳-۲-۶ شیردال (گریفین)
۱۱۲ ۴-۲-۶ سیمرغ افسانه ای
۱۱۳ ۵-۲-۶ طاووس
۱۲۵ ۳-۶ نقش نمادین دایره و چرخ خورشید
۱۲۶ ۱-۳-۶ خورشید و مهر
۱۲۶ ۲-۳-۶ خدای خورشید (سوریا)
۱۲۷ ۳-۳-۶ نماد خورشید
۱۳۲ ۴-۶ کتیبه کوروش هخامنشی (نخستین منشور حقوق بشر)

۵-۶ گزارش سردر جورجیر (بنای یادمان صلح و همزیستی ادیان در اصفهان) ۱۴۰

فصل هفتم : نتیجه گیری و پیشنهادات

۱-۷ نتیجه گیری ۱۴۷

۲-۷ پیشنهادات ۱۵۱

«فهرست تصاویر»

صفحه

تصویر

فصل چهارم :

۵۶ ۱-۴ مهر در حال قربانی کردن گاو.....
۵۶ ۲-۴ اعطای نشان شاهی به اردشیر.....
۵۷ ۳-۴ زایش میترا از صخره سنگ.....
۵۷ ۴-۴ زایش مهر از صخره سنگ.....
۶۱ ۵-۴ پیکر ناهید روی سر ستون از اصفهان.....
۶۱ ۶-۴ پیکر ناهید روی سر ستون از طاق بستان.....
۶۲ ۷-۴ پیکره آناهیتا با دو شیر.....
۶۲ ۸-۴ سنگ تراشه ای از آناهیتا.....
۶۳ ۹-۴ ناهید سوار شیر روی یک مهر کوشانی.....
۶۳ ۱۰-۴ طرحی از الهه آناهیتا.....
۶۹ ۱۱-۴ تصویری از شاهنامه منثور کشمیری.....
۶۹ ۱۲-۴ الهه اینانا یا ایشتارخدای باروری.....
۷۰ ۱۳-۴ پادشاه بزرگ دموزی به همراه اینانا.....
۷۰ ۱۴-۴ دیوار نگاره سوگ سیاوش.....

فصل ششم :

۱۰۱ ۱-۶ درخت زندگی.....
-----	---------------------------

- ۱۰۱ ۲-۶ درخت زندگی هوم سفید.....
- ۱۰۲ ۳-۶ درخت سرو مقدس.....
- ۱۰۲ ۴-۶ سرو (درخت زندگی) و دو پرندۀ قرینه.....
- ۱۰۳ ۵-۶ نقش گل لاله عباسی.....
- ۱۰۳ ۶-۶ گل نیلوفر.....
- ۱۰۴ ۷-۶ زایش مهر از میان نیلوفر.....
- ۱۰۴ ۸-۶ زایش مهر از میان نیلوفر.....
- ۱۰۵ ۹-۶ شاخه گل نیلوفر نقوش برجسته تخت جمشید.....
- ۱۰۵ ۱۰-۶ گل نیلوفر در پایه ی ستون، فهلپان.....
- ۱۰۶ ۱۱-۶ کوزه طلائی با طرح گل نیلوفر.....
- ۱۰۶ ۱۲-۶ بشقاب با طرح اسلیمی.....
- ۱۰۷ ۱۳-۶ نقش اسلیمی مدرسه چهار باغ اصفهان.....
- ۱۰۷ ۱۴-۶ کاشی کاری مسجد جامع اصفهان.....
- ۱۱۶ ۱۵-۶ جام نقره ای با نقش بز کوهی.....
- ۱۱۶ ۱۶-۶ گلدان ساسانی با نقش دو بز.....
- ۱۱۷ ۱۷-۶ نبرد شیر و گاو.....
- ۱۱۷ ۱۸-۶ نبرد شیر با گاو.....
- ۱۱۸ ۱۹-۶ جام زرین مارلیک با نقش برجسته ی گاو.....
- ۱۱۸ ۲۰-۶ ریتون به شکل گاو کوهان دار.....
- ۱۱۹ ۲۱-۶ درفش باستانی شاهنشاهی ایران.....
- ۱۱۹ ۲۲-۶ درفش کهنسال کاویانی با نگاره شاهین.....
- ۱۲۰ ۲۳-۶ پلاک آبی رنگ با نقش شاهین.....
- ۱۲۰ ۲۴-۶ پارچه ابریشمی با طرح شیردال.....
- ۱۲۱ ۲۵-۶ تکوک به شکل شیردال.....
- ۱۲۱ ۲۶-۶ ریتون از جنس عاج با نقش گریفین.....
- ۱۲۲ ۲۷-۶ بشقاب نقره ای با نقش سیمرغ.....

- ۱۲۲ ۶-۲۸ نقش برجسته ی گچی سیمرغ
- ۱۲۳ ۶-۲۹ کاشی طلا کاری شده با نقش سیمرغ
- ۱۲۳ ۶-۳۰ بشقاب توگود با نقش سیمرغ
- ۱۲۴ ۶-۳۱ نقش طاووس در کنار درخت زندگی
- ۱۲۴ ۶-۳۲ مجسمه فولاد طلا کوب با نقش طاووس
- ۱۲۸ ۶-۳۳ نقش دایره در تاج های پادشاهان ساسانی
- ۱۲۸ ۶-۳۴ دایره نماد خدای خورشید شمش
- ۱۲۹ ۶-۳۵ سکه شیر و خورشید
- ۱۲۹ ۶-۳۶ بشقاب نقره ای با طرح خورشید
- ۱۳۰ ۶-۳۷ زیورآلات با نقش دایره و خورشید
- ۱۳۰ ۶-۳۸ قطعه طلایی با طرح خورشید
- ۱۳۱ ۶-۳۹ صلیب با بازوی مساوی نماد خدای آسمان بین النهرین
- ۱۳۱ ۶-۴۰ نقوش گردونه مهر یا گردونه
- ۱۳۹ ۶-۴۱ کتیبه کوروش هخامنشی
- ۱۴۳ ۶-۴۲ نقوش چلیپا
- ۱۴۴ ۶-۴۳ نقش کنگره ای نیلوفری
- ۱۴۴ ۶-۴۴ نقش ترازو در لابه لای نقوش گیاهی

فصل اول

کلیات طرح

۱-۱ بیان مسئله

فهم صلح و نوع نگاه به آن همواره به ملیت و خطوط جغرافیای محل زندگی بستگی دارد. امروزه دایره معانی مترادف و نظیر و مرتبط با مفهوم صلح از گستردگی قابل توجه ای برخوردار است. در تفکر سنتی مفهوم صلح تنها در تقابل با ستیزه و ناملایمی و استبداد و جنگ خلاصه می گردد در حالی که با گسترش شیوه های ارتباطی جمعی و پیشرفت تفکر بشر به سمت و سوی هر آنچه بهتر است، این مفهوم به تنهایی قابل ارجاع و پاسخگو نیست. انسان عصر حاضر برای حفظ بقا و امنیت خود به مفاهیم عمیق تری از «نجنگیدن» نیازمند است. مفاهیمی چون رفاه نسبی، حفظ محیط زیست، برخورداری از سرمایه های ملی، کاهش نزاع و درگیری، رعایت حقوق اجتماعی، تلاش جهت تکامل و رشد فکری و ایجاد بستری جهت تامین سلامت جسمی و مواجهه با بی سوادی، بی خانمانی و هر آنچه مفهوم بی نظمی و تشویش را در انسان امروز برانگیزاند، در حیطه مفهوم صلح قرار می گیرد. از آنجا که بسیاری از رفتارها و ارتباطات که پیش فرض ایجاد و ابقا مفهوم صلح است از گذشته و تاریخی می آید که ما در بستر جغرافیای آن زیسته ایم و بسیاری از حالات و تقابلات ما با یکدیگر و حتی در ارتباط فردی از این تجربه و توارث تاریخی نشات گرفته است؛ جستجوی هر آنچه صلح را در خود گنجانده و نیز مطالعه تاریخ اعتقادی، اسطوره ای و نمادین و یافتن سمبل هایی در این زمینه ضرورتی غیرقابل انکار است.

۲-۱ اهداف تحقیق

بررسی در مفاهیم، نقوش، نماد و سمبل های صلح در ایران شهرکهن که در حافظه تاریخی ملت ما ثبت گردیده و توسط این نقوش و نمادها به ما منتقل گردیده عامل اصلی در نگارش این تحقیق می باشد، شناسایی و پی گیری مفهوم صلح در میان نقوش بر جای مانده که همگی متأثر از ارزش های نمادین و بازتابی از اساطیر ایرانی است ما را به جمع آوری اسناد و اطلاعات مکتوب و منقوش در ارتباط با این مفهوم واداشت و در نهایت نظر به تأیید و یا ارتداد به حضور یا عدم حضور مفهوم صلح در مناسبات و اعتقادات جاری، که در سمبل های تصویری ما به خوبی قابل بررسی است، هدف و سیری است که این پژوهش سعی در روشن نمودن آن دارد.

۳-۱ اهمیت موضوع تحقیق و انگیزش انتخاب آن

ناخوادآگاه جمعی ما همان جهان بینی یا روح زمانه است که از باورها و سوگیری ها و ایستارها و اصول هر جامعه یا گروه مشخص تشکیل می شود و از غرایز و اشکال موروثی ادراکاتی تشکیل می شود که هرگز فرد به آنها آگاهی نداشته بلکه وجه مشخصی گروه کامل از افراد، خانواده، ملت و یا هم نوع بشر می باشد. (هاید، ۱۳۷۹: ۸۹)

با این تعریف بسیاری از رفتارهای ما و نیز نوع پذیرش و درک متقابل ما نسبت به مفاهیم نوظهور در دنیای کنونی در گرو این ناخوادآگاه جمعی قرار خواهد گرفت. زیستن در این جامعه جهانی نیاز به درکی مشابه از مفاهیم، خاصه مفهوم صلح دارد. با مرور در این زمینه و در میان المان ها و سمبل ها و در مواردی اسطوره های مشترک، اجتماعات در معنایی وسیع به هم نزدیک می شوند و در معنایی کوچکتر آینه از چیستی ما را در مقابل ما قرار خواهد داد. بررسی صلح در جغرافیای ایران بر ما روشن می دارد که چگونه ملتی با سابقه فرهنگ و تاریخی غنی بقای خویش را دوام آورده و این یافته و دارایی در گرو کدام روحیه تبلور یافته و تا چه میزان از این مفهوم تاثیر گرفته است.

۴-۱ سئوالات و فرضیه های تحقیق

۱-۴-۱ سوال ها:

ادیان ایرانی چه نقشی در اعتقادات صلح جویانه یا ستیزه جویانه ی پیروان خود داشته اند؟

آیا برای اساطیر با خویش کاری های اصلاح منشانه و صلح دوست، نمونه هایی در تاریخی اساطیر ایران وجود دارد؟

نقوش و المان های دربردارنده مفهوم صلح کدامند؟

صلح به عنوان نوعی فلسفه اجتماعی کدام نمونها و المان های تصویری را در جامعه مورد پژوهش شامل می شود؟

چه ارتباطی بین سمبل های صلح و منش رفتاری در جامعه مورد پژوهش وجود دارد؟

۱-۴-۲ فرضیه ها

اقوام ایرانی به عنوان بنیان سرزمینی پر تاریخ و خاطره با قدمتی کهن می باید ملامت و ناملامتی بسیاری را در حافظه ی تاریخی خود ثبت داشته باشند آنچه در این میان حائز اهمیت است مفهوم و وجه تاکید از صلح با رویکرد دوام و بقاء می باشد که به یقین هر تمدن کهن و پایداری که توانسته بودن را دوام بیاورد می باید حضور آن را در چنبره خود به یادگار داشته باشد. صلح به عنوان شاخصی از فرهنگ ایران در طول سده ها و هزاره ها در سایه ی روح ملی و اندیشه ایرانی می زیسته و سمبل ها و المان های قابل توجهی از این مفهوم در میان نقوش ایرانی یافت می شود.

درباور ایرانی «آیین مهر» و پرستش روح عدالت و پیمان سابقه ای به قدمت تاریخ این سرزمین دارد و از آنجا که هر باوری در شاکله ی مجموعه ای از نقوش به نسل ها و دوران های بعد از خود منتقل می شود؛ می باید از این عقیده و منش که ما از آن با مفهوم صلح یاد می کنیم حافظه ی تصویری بر جای مانده باشد که همگی مبین روح صلح طلب و آرامش جوی اقوام ایرانی است.

۱-۵ واژگان کلیدی

۱- صلح ۲- نماد ۳- اسطوره ۴- نقوش ۵- مهر

۱-۶ روش تحقیق

این تحقیق به جهت مطالعه بر روی موضوعی مستتبع در زمان حال و نیز بررسی چگونگی آن در ادوار تاریخی گذشته، روش ارائه و بررسی مطالب در آن، مبتنی بر شیوه تاریخی و توصیفی توامان است و نیز تحلیل محتوای پاره ای از نقوش در نهایت روش تحقیق در شیوه نگارش این پایان نامه می باشد.

۱-۷ قلمرو تحقیق

با توجه به انتخاب موضوعی سمبلیک و به جهت وجوه متفاوت مفهومی در برداشت موضوع، بستر تحقیق و قلمرو بررسی نیاز به فضای گسترده‌ای را می‌طلبید. از این رو سیری در نمادها و نقوش و اساطیر ایران خاصه ایران قبل از اسلام و سیر تحول و تطور موضوع تا دوران بعد از اسلام قلمرو تحقیق در بررسی موضوع مورد نظر است.

فصل دوم

ماهیت صلح

مقدمه

ایرانیان ادب داشتند، ادب به معنای الگوی عرفی، شفاهی یا کتبی پذیرفته شده در رفتار جمعی انسان‌ها است ادب با مذهب، اخلاق و حکمت ارتباط مستقیم دارد و در اثر تجربه‌ها و کنش‌ها و واکنش‌های انسان‌ها در محیط اجتماعی شکل می‌گیرد. زندگی منظم و دقیق که در آن جایگاه‌ها و نقش‌ها از ثبات نسبی برخوردار باشند، ادب را در شکل‌های سنتی و متافیزیکی الزام آور می‌کند، ادبیات فارسی تقریباً اکثر پتانسیل فلسفه، عرفان، سیاست و اخلاق ایرانی را دربر می‌گیرد، در ایران باستان ادب به صورت طبقاتی و جایگاهی مشخص می‌شد و برای هر مناسک اجتماعی ادب خاص خود را داشتند؛ شاهنامه‌ی فردوسی به گونه‌ای بسیار خاص ادب و سلوک رفتاری ایرانیان در پهنه تاریخ و تجربه زیستی آنها در مقام حکمت و اخلاق جمعی است که در مفاهیمی چون حیا، شرف خانواده دوستی شجاعت و اعتدال توصیه می‌گردد. مفاهیم مربوط اگر نه الزاماً به معنای صلح کاربرد دارند اما نگرش صلح مثبت که گزارشی از آن ارائه خواهد شد، در بردارنده مفهوم دگرگونه‌ای از صلح است که در بقا و گسترش آن مضامین اجتماعی بسیاری دست اندرکار مشارکت می‌باشند. این مفاهیم به یقین ضامن دوام و بقای روح پایداری و آرامش و امنیت در جغرافیایی است که سوابق گذشته تاریخی ما در بطن آن نهفته است.

۲-۱ صلح به لحاظ واژه شناسی

صلح در لغت به معنای آشتی. سلم. تراضی میان متنازعیان، سازش، هُذنه. هواده مقابل حرب و جنگ، ترجمه شده است. صلح واژه ای است عربی که در لسان فقها که برگرفته از آیات و روایات می باشد. اصطلاحی بیگانه از معنای لغوی خویش نیست. بیشتر لغت شناسان عرب صلح را به «سلم» که به کسر سین و سکون لام و فتح سین و سکون لام و فتح سین و فتح لام قرائت شده، می توان معنای حقیقی این واژه را که همان معنای «صلح» است دریافت. (لغت نامه دهخدا)

بعضی از لغت شناسان عرب صلح را در معنای «حرب» گرفته اند که ضد و یا نقیض «سلم» است تقابلی که به روشنی در زبان فارسی میان «جنگ» و «صلح» برقرار است و برخی صلح را در مقابل فساد قرار داده اند. بر این اساس دو مفهوم از واژه ی صلح برداشت می شود یک معنا اعراض، تجاوز و رفع ید و وجود سابقه نزاع و خصومت و دیگری مفهوم رایج صلح که در معنای سازش و سازگاری می آید. چنانچه ملاحظه می شود در اصلاح فقهی رایج برای این مفهوم، معنای لغوی صلح کم و بیش مضطرب است هر چند جمع قابل توجهی از این فقها بیان داشته اند که در معنای صلح، پیشینه ی خصومت و نزاع موجود و یا محتمل ضرورت دارد.

لغت شناسان فارسی صلح را به آشتی معنا کرده اند با تتبعی که در این زمینه به عمل آمد هیچ فرهنگ نویسی یافت نشد که «آشتی» را به عنوان معنا و یا یکی از معنای «صلح» ذکر نکرده باشد بعضی از اهل لغت در کنار واژه «آشتی» سازش را نیز افزوده اند.

صلح در اصلاح به معنای ایجاد سازش و الفت بین مردم و نیز به معنای اصلاح و شایسته کردن چیز است، همچنین در میان فرهنگ های مطالعه شده تنها در فرهنگ نفیسی متعلق به ناظم الاطباء علاوه بر آشتی و سازش از الفاظی همچون «موافقت، یگانگی، مصالحه، تسلی، اتفاق، عهد و پیمان و قرارداد» استفاده شده است. (ناظم الاطباء، فرهنگ نفیس)

در بعضی از فرهنگ ها به سابقه خصومت و نزاع در معنای صلح تصریح شده، در فرهنگ نظام

آمده است:

«صلح: آشتی کردن، که دوستی بعد از دشمنی است» (محمدعلی داعی الاسلامی فرهنگ نظام)

در فرهنگ فارسی امروز صلح با دقت این گونه معنا شده است:

صلح:

۱- حالتی که بر اثر پایان گرفتن یا نبودن جنگ و ناآرامی پدید آید، آرامش.

۲- عمل یا فرایند پایان بخشیدن به جنگ یا اختلاف، آشتی.

۳- (حق) دست کشیدن مدعی یا صاحب حق از حق خود و واگذاشتن آن به دیگری در عوض چیزی یا بدون آن. اگر چه واژه آشتی برای فارسی زبانان معنا و مفهوم روشن دارد و هیچ فارسی‌زبانی این واژه را مترادف مطلق تسالم، تراضی و توافق نمی‌داند، در عین حال سزاوار است برای اتفاق بحث، بار دیگر به منابع ادب فارسی مراجعه کنیم. در فرهنگ نظام، آشتی به دوستی بعد از دشمنی معنا شده. در فرهنگ دهخدا به آشتی: دوستی از نوکردن، ترک جنگ، رنجشی را از کسی فراموش کردن، صلح، مصالحه، سلم، مسالحه، هدنه، مهاده و سازش مقابل جنگ و پنداشتی و حرب اشاره شده است. (داعی السلام، فرهنگ نظام)

دکتر معین در معنای آشتی چنین گوید:

۱- آشتی بخشی را فراموش کردن، پس از نو دوستی کردن.

۲- صلح کردن پس از جنگ.

۳- جمع میان دو عقیده یا دو رأی که صورت مخالف نمایند.

۴- آرامش (معین، محمد، فرهنگ معین، انتشارات امیرکبیر)

در فرهنگ علوم سیاسی صلح این معنی شده: حالت آرامش در روابط عادی با کشورهای دیگر و فقدان جنگ و نیز فقدان تهدید است. منظور از همزیستی مسالمت آمیز، رعایت اصول حق